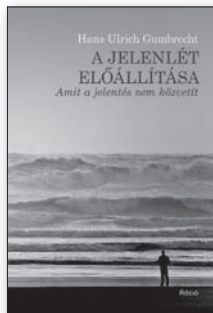

dik fejezetben a szerző túllép a jelentés csupán elvont, ugyanakkor a külvilághoz képest mindenképpen származtatott fogalmán, és a jelenlétre, a külvilág fizikális-materiális ingereire helyezi a hangsúlyt. A negyedik fejezet az *epifánia*, a *jelenvalóvá tétel* és a *rámutatás*, a puszta elvont keretek között létező jelentésen túli megjelenési formák lehetőségeiről értekezik, egyúttal elgondol-

kodva a művészetek és a humán tudományok jövőjéről. Az ötödik, záró fejezet a *megváltás* filozófiai fogalmával foglalkozik, feltéve a kérdést: vajon a modern ember élete teljesebb lehet-e valamivel, ha szellemi létezését nem figyelmen kívül hagyva, de valamiféle egészséges szinten visszatér a testi, fizikális létezéshez? Gumbrecht szerint fel kell ismernünk, hogy az emberi lét e két síkja egyáltalán nem zárja ki egymást, sőt inkább egyfajta kölcsönös előfeltételezettség-ről van szó, a létezés olyan kereteiről, amelyek között jelentés és jelenlét, mentális és materiális lét nem képzelhető el egymás nélkül.

Gumbrecht könyve persze vádolható esszéisztikus hangvétellel, túlzott szubjektivitással. E szubjektivitást azonban a szerző maga is elismeri, és már könyve bevezetőjében leszögezi, hogy bizonyos fi-

lozófia fogalmakat egyéni értelmezésben használ, továbbá nem kíván egyetlen konkrét szellemtudományi iskola nevében sem megszólalni.

Mindazonáltal a könyv azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy nem tulajdonít magának magasztos morális értékeket, diskurzus-átformáló erőt, mindössze egy idősebb, bár kétségtelenül nagy műveltségű humán tudós meglehetősen határozott véleményét tartalmazza saját korának humántudományi diskurzusáról, illetve annak előzményeiről.

Gumbrecht a legkevésbé sem vádolható dogmatikussággal. Mindössze józan, átgondolt kritikával illeti kora szellemtudományának bizonyos irányzatait, főként a hermeneutikai iskola jelentéscentriskusságát, az emberi lét és létértelmezés materiális aspektusait figyelmen kívül hagyó tendenciáit. Korántsem elvet valamit, sokkal inkább párbeszédre, az álláspontok továbbgondolására biztat, könyve éppen ezért fontos és értékes olvasmány lehet a szellemtudományok alakulástörténetében jártas olvasók számára.

KÁNTÁS BALÁZS

(Fordította Palkó Gábor,
Ráció Kiadó, Budapest,
2011, 128 oldal, 2400 Ft)

HERBERT PAUL GRICE: *Tanulmányok a szavak életéről*

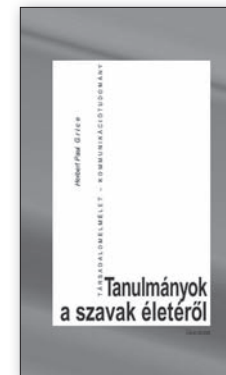
A magyarországi filozófiai könyvkiadás adósságállománya hatalmasra nőtt a rendszerváltozás után, de úgy gondolom, hogy a filozófiai érdeklődéssel megfertőzött olvasók többsége szívesen kiegyezik egyelőre olyan törlesztőrészekkel, mint amilyen például Herbert Paul Grice 1989-ben posztumusz kiadott tanulmánykötetének fordítása. Egy szépirodalmi szöveg színvonalas műfordítását is nehéz elkészíteni, nemhogy egy olyan vaskos és sűrű szakszöveget, amely magával a nyelv természetével foglalkozik. Az oxfordi indíttatású, majd a Berkeleyyn oktató brit nyelvfilozófus munkásságának foglatatát adó *Tanulmányok a szavak életéről* című kötet szövegeinek jelentését ugyanis csak úgy lehetséges visszaadni, ha a fordítók közvetítik nem csupán az angol, de a magyar nyelv legmélyén is meglévő, sajátos logikát. Márpedig ezt a jelen kötetet jegyző fordítói gárda tökéletesen felismerte, és talán még az eredetiekénél is szemléletesebb példákkal (a magyar olvasó számára mindenképp) illusztrálták a szerző gondolatmenetét. A fordítói hűség

jelentőségét már csak azért sem szabad alábecsülnünk, mert éppen a nyelvek közötti közvetítés az a terület, ahol a lehető legradikálisabban képes megmutatkozni a Grice által felvetett különbség a *valamit mondani* és a *valamit implikálni* között, igaz, egy kifejezetten meta-szinten.

Nem ez adja a kötet legnagyobb jelentőségét, inkább csak azt igyekszem jelezni, hogy éppen a közérthetővé tevés kihívása az a pontja általában véve a nyelvfilozófiával kapcsolatos szövegeknek, amelyekhez az elvontnak és száraznak tartott logikai érvelés terepnumától nem is olyan messze képes kapcsolódni a hétköznapi olvasó. A fordítás azért nevezhető jelentős adósságtörlesztésnek, mert Grice hétköznapi nyelvről vallott nézetei ma már paradigmatis elemét képezik

nem csupán a filozófiának, hanem a szinkron nyelvtudománynak és az arra épülő kommunikációelméletnek is. Vagyis a fordítással több legyet is sikerül egyszerre lecsapni, és egyszerre szolgálhat a kötet primer szöveggyűjteményként filozófia, nyelvészet és kommunikáció szakos böl-

csészeknek is.
Grice műve azonban nem univerzális mosópor, hanem egy olyan

alapvetés, amely minden *filologoszt* érint. A hétköznapi nyelvhasználat (amit az oxfordi nyelvfilozófusokhoz hasonlóan Grice a jelen kötetben közreadott 1967-es *Társalgás és logika* című előadásában is vizsgált) mindenki által művelt és dekódolható, így működésének analizálása is potenciálisan minden ember számára adott feladat. A társalgás grice-i maximáinak ismeretéhez nem kell nyelvésznek lennünk; mindenki ismeri és (rendszerint tudatosan) át is hágja azokat annak érdekében, hogy a nyelv korlátjait áttörve olyan dimenziókat nyisson meg a jelentés számára, amelyeket pusztán a jelek önmagukban nem képesek kifejezni. A hétköznapi (és hangsúlyozottan a hétköznapi, nem az irodalmi) nyelv figurativitása, a társalgás implikaturái eredményezik az íróniát éppúgy, mint a humort.

Grice nyelv- és kommunikációelméleti vizsgálódásain túl a könyv jó analitikushoz méltó metafizikai jellegű tanulmányokat is tartalmaz, igaz, ezek többsége elég mély nyelv-

filozófiai motivációkkal íródott. Így az észlelés oksági elméletével kapcsolatos tanulmánya, illetve a karteziánus *clare et distinctéről* adott logikai elemzése is azokat a metafizikai alapokat vizsgálja, amelyekre egyáltalában véve a nyelv épülete felhúzható. Külön érdekesség, hogy amolyan posztmodern fikcióhoz hasonlóan a kötet tartalmazza Grice „retrospektív utószavát” is, amelyben a szerző között tanulmányainak összefogó szempontjait adja meg az angolszász filozófusokra jellemző vallomásossággal, nem egyszer finomhangolva és újjáalakítva korábbi állításait. Magát a könyvet Zvolenszky Zsófia összegző tanulmánya zárja, amely kellő betekintést nyújt a Grice-szal ismerkedő olvasó számára a filozófus főbb érveibe.

ZSOLNAI GYÖRGY

(Szerkesztette Bárány Tibor és Márton Miklós,
Gondolat Kiadó, Budapest,
2011, 376 oldal, 4250 Ft)

Művészet

SZKÁROSI ENDRE: *Egy másik ember*

Szkárosi Endre kreativitása számos területre kiterjed. „Miért kellene egyetlen dolog alá rendelnem ma-

gam, ha többféle érdekel” – mondja. Kutatja és összefüggésbe hozza a lehetséges művészi nyelveket és kifejezőmódokat. Érdekli a színház, a vers, az irodalom, de ehhez kötődve még inkább „az, amit testi,

hang, látványjelben” véghez lehet vinni egy adott térben. Miközben valami egyetemes, valami teljes felé halad, a valóságértlen és az abszurd poézisének megteremtésére törekszik. Ahogy Marinetti észrevette a multimédia gyakorlatának, a poliexpresszivitásnak, a totális teremtésnek a lehetőségét, úgy Szkárosi is hasonló úton jár a magyar avantgárd folytatójaként és továbbépítőjeként: a művészetet, az alkotást folyamatként értelmezi és éli meg.

„Eszméledéstörténeti emlékiratából” nemcsak az embert, az alkotót mint „összművészeti jelenséget” ismerhetjük meg. Könyvében egy korszaknak szélesebb körökben kevésbé ismert, a hivatalos intézményrendszeren kívül mozgó, ám annál érdekesebb szegmense bontakozik ki. A mű olyan, amilyennek a bevezetés ígéri: személyes, nem törekszik „objektív kultúrtörténeti elemzésre”. Mégis hiteles, forrásértékű: megélt, megtapasztalt, belülről ismert időszakot ír le a szerző. Az iskolai évektől indul, mert hogyan is maradhatnának ki a mindent megalapozó, barátságokat, érdeklődési irányokat kijelölő esztendők, a „hobózások”, az autóstoppos országjárás, a sorsokkal, jellemekkel való ismerkedés, később pedig a katonaság „infernális élménye”, a

„szervezett semmittevésé”, amelynek során először kellett megtalálni és a külvilággal szemben megvédeni a belső kis szabadság magvát. A szabadság mint olyan alapvetően meghatározza az egész könyvet. Szkárosi tudatosan és öntudatlanul is szabadságra törekvő, az „arctalan nemzedék” személyes és művészeti szabadságának egyik arca és zászlóvivője. Ez a törekvése aztán a könyv folyamán a ténylegesség szakaszába

érkezik, amikor jogi úton kénytelen megvívni a harcot a kulturális (pontosabban politikai) hatalommal szemben a művészet szabadságáért.

Egy olyan Szkárosit ismerhetünk meg, aki szereti az alapos, koncentrált munkát, aki az ihlet és a fegyelem egyensúlyára és az együttműködésre épít. Könyvében feltárul az alkotás folyamata, előttünk változik, érik, erősödik, tökéletesedik a mű, például *A fekete zongora*, a *Szörnyű idő*, a *Tűzfal*, a *Nemzeti dal*, az *Allegro*, a *walesi bárdok*. Látunk lapszületést (Új Hölgyfutár, LAP), a lapterjesztés gyengeségeit, a külföldre utazást megelőző tortúrákat. Látjuk az együttműködés szálainak felfeslését is a legkülönbözőbb okokból. Ismert és kevésbé ismert hazai és olasz, francia, angol, kanadai, német, holland, USA-beli művészek és művészeti tevékeny-